

informerar de patienter att denna hirsutism eller akne i ungdomen faktiskt kan ses som något positivt, en rikedom på anabola signaler som gör dem mindre sannolika såsom exempelvis benskörhetskvinnor i livets slutskede?

Mer njutbar än nyttig

Nej, hur de destillerar sina stora kunskaper till en praktisk hjälpreda att stegvis följa, det svåraste av allt att skriva om, får vi inte reda på. Men deras bok har gett oss en njutbar exposé, stöttad av en rikedom av referenser över kvinnlig hyperandrogenism. •

Handbok i utvärdering för praktiker

Lars Berg, Gunilla Bjärås. **Utvärdering av hälsofrämjande och förebyggande arbete – en metodbok.** 91 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1996. Pris ca 210 kr. ISBN 91-44-49981-7.

Recensent: docent Bertil S Hanson, samhällsmedicinska institutionen, Universitets-sjukhuset MAS, Malmö.

Begrepp som verksamhetsuppföljning, kvalitetsutveckling, kvalitetssäkring, verksamhetsdokumentation, utvärdering har blivit allt viktigare i ekonomiskt kärva tider när kostnadseffektiviteten satts i fokus.

Behovet av att utveckla utvärderingsmetoder med syftet att förbättra kvaliteten och kostnadseffektiviteten inom hälso- och sjukvården är idag självklart. På samma sätt är det viktigt att utveckla utvärderingsmetoderna när det gäller det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet.

För vårdpersonal och hälsoplanerare

Författarna har haft som ambition att ta fram en kort och enkel handbok på svenska. De påpekar mycket riktigt att den mesta utvärderingslitteraturen är på engelska och att den inte är av metodbokscharakter. Målgruppen för boken är personal inom hälso- och sjukvårdssektorn, lokala hälsoplanerare inom landsting och primärkommun och handläggare som

NYA BÖCKER

arbetar med olika sociala-, miljö- och hälsoinriktade projekt.

Kort och systematisk

Boken är kort och systematiskt uppställd, vilket en handbok bör vara. På några sidor diskuteras varför man skall utvärdera, vem som skall göra utvärderingen och när utvärderingen skall göras. Därefter följer några kapitel om utvärderingsstrategier, design av utvärderingsstudier samt en översikt av olika kvantitativa och kvalitativa metoder. Boken avslutas med en praktisk genomgång av hur ett utvärderingsprojekt kan genomföras, hur data skall analyseras och tolkas och slutligen hur en utvärderingsrapport bör struktureras.

En metodbok bör vara kort, men måste samtidigt ha ett visst djup för att sätta in utvärderingen i ett sammanhang. Kapitlet om varför man skall utvärdera är exempelvis för kort. Det finns tyvärr en bristande förståelse för varför utvärdering är viktig såväl bland hälsoplanerare och projektansvariga som bland de chefer och politiker som fattat beslut om genomförandet av olika förebyggande projekt. Därför borde ett kapitel om varför man skall utvärdera vara något mera utförligt.

Betona processtudier

Inom folkhälsovetenskaplig forskning har utvärderingen av förebyggande program i stor utsträckning koncentrerats på programmets resultat, dvs i vilken mån man har kunnat minska t ex sjuklighet och dödlighet eller påverka olika riskbeteenden. Frågeställningarna har alltför lite varit av processkaraktär, dvs varit inriktade på att studera hur projektet fungerar, vilka aktiviteter som kommer igång, vem som gör vad, hur beslut fattas etc. Denna del av utvärderingen lyfts fram på ett utmärkt sätt i boken. Dock saknas problematiseringsaspekten.

Viktiga frågor att ställa vid processtudier är t ex vilka hinder som finns för att utveckla det förebyggande arbetet, hur dessa hinder skall kunna övervinnas samt vilka framgångskriterier som kunnat identifieras.

Metodavsnittet avhandlar både kvantitativa och kvalitativa metoder, vilket är en styrka

i boken. Detta görs visserligen översiktligt, men illustreras på ett bra sätt med enskilda exempel, vilket tydliggör framställningen.

I första hand för den oinvigde

Sammanfattningsvis har författarna lyckats ta fram en kort och översiktlig metodbok för hur förebyggande projekt skall kunna utvärderas. Boken behöver dock kompletteras med fördjupningslitteratur, och sådan finns angiven i referenslistorna.

Handboken lämpar sig i första hand för den oinvigde projektarbetaren, hälsoplaneraren eller personal inom hälso- och sjukvården som inte tidigare arbetat med utvärdering eller kvalitetsutveckling.

Boken kan således i första hand användas inom vad man kan kalla praxisutvärdering. För utvärderingsforskare med syftet att utveckla utvärderingens teori och metod måste dock annan litteratur användas. •

En rik källa av kunskaper om prioner

S B Prusiner, ed. **Prions prions. Current topics in microbiology and immunology 207.** 163 sidor. Berlin – Heidelberg – New York: Springer Verlag, 1996. Pris DM 168. ISBN 3-540-59343-8.

Recensent: professor Erling Norrby, Smittskyddsinstitutet, Stockholm.

Några dagar efter det att jag fick denna bok i min hand utbröt den intensiva massmediadiskussionen om eventuell överföring av »galna ko-sjukan» till människa. Ordet prion kom plötsligt att användas av gemene man. Det skall på en gång sägas att den aktuella boken inte är en källa till insikter i den aktuella epidemin bland nötkreatur i England.

I själva verket hänvisas till bovin spongiform encefalopati bara på två ställen i boken. På ett av dessa reses frågan huruvida Creutzfeldt-Jakobs sjukdom skulle kunna överföras till

människa med kött eller andra produkter från infekterade djur, och på ett annat ställe understryks hur begränsad risken härför bör vara med tanke på bl a de artbarriärer som finns för uttryck av prioner.

Författaren en världsauktoritet

För den som vill fördjupa sig i olika fascinerande facetter av utvecklingen av prionforskningen, ett av de mest spännande forskningsområdena i modern biomedicin, erbjuder boken en rik källa att ösa ur. Den utgör en sammanställning av artiklar orkestrerade av världsauktoriteten inom fältet, dr Stanley Prusiner.

Ett flertal av de artiklar som presenteras kommer från hans laboratorium. I några fall finns en överlappning mellan artiklarna, och det är synd att i några fall samma bilder utnyttjas i flera kapitel.

För djupare kunskaper

Den aktuella boken är således till för den som tidigare har en viss bekantskap med ämnet och som vill fördjupa sig ytterligare i något delområde. Viktiga diskussioner gäller prionstammar, transgena djur som bär heterospecies PrP-gener, (nu alltmera PrP^{0/0} värdmöss), ibland som chimärer, prionproteinets veckning under olika betingelser, prionproteinets cellbiologi, mutationer vid familjär human prionsjukdom etc.

Även aktuella obesvarade frågor lyfts givetvis fram i boken, t ex varför man hittills inte lyckats påvisa någon kemisk skillnad mellan PrP^c- och PrP^{sc}-proteiner, trots att de har så remarkabelt olika vecknings- och interaktionsegenskaper.

Också frågan om det evolutionärt konserverade prionproteinets (även hos jäst finns homologa proteiner) fysiologiska funktion exponeras och lämnas öppen. •

Adressera korrespondens om nya böcker och recensioner till:

Bokredaktionen, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.